

Ο δημοσιογράφος Μιχάλης Μητσός για το βιβλίο του Νίκου Κ. Αλιβιζάτου «Δύο βήματα μπρος, ένα πίσω»

Είναι μεγάλη και απροσδόκητη τιμή για μένα να λάβω μέρος στην παρουσίαση δύο από τα πιο ενδιαφέροντα βιβλία που έχουν κυκλοφορήσει τα τελευταία χρόνια. Του βιβλίου του Γιάννη Βούλγαρη «Μια χώρα παραδόξως νεωτερική», ως συντονιστής, και του βιβλίου του Νίκου Αλιβιζάτου «Δύο βήματα μπρος, ένα πίσω», ως ομιλητής. Τα δύο βιβλία επικοινωνούν μεταξύ τους, πράγμα διόλου περίεργο, καθώς οι συγγραφείς ανήκουν σε μια ιδιαίτερη ομάδα διανοουμένων που ξεχώριζαν ανέκαθεν διά της σεμνότητας και του ήθους τους. Ο ένας παραλίγο να γίνει ηγέτης της κεντροαριστεράς και ο άλλος παραλίγο να γίνει πρόεδρος της Δημοκρατίας. Δεν έγιναν. Δεν πειράζει όμως, είχαν έτσι περισσότερο χρόνο για γράψιμο.

Κάπου προς το τέλος του βιβλίου του, ο Αλιβιζάτος διατυπώνει την υπόθεση ότι ο αναγνώστης θα έχει πια καταλάβει τι σημαίνει ο τίτλος. Ε, εγώ δεν το είχα καταλάβει! Με είχε απορροφήσει η πλοκή. Με είχε ιντριγκάρει η σκέψη ότι, κι όμως, μπορεί ένας άνθρωπος να είναι πάντα στη σωστή πλευρά της ιστορίας, όχι επειδή έτσι το έφερε η τύχη, αλλά επειδή εκείνος επιδίωξε απέναντι σε κάθε πρόκληση να έχει τη συνείδησή του ήσυχη, αδιαφορώντας για το προσωπικό και το πολιτικό κόστος.

Θα αναφέρω ένα πρόσφατο παράδειγμα. Τις ημέρες που έγινε γνωστή η υπόθεση Ινδανρέ, το όνομα του Αλιβιζάτου κυκλοφορούσε ανάμεσα στις πιθανές επιλογές του Κυριάκου Μητσοτάκη για την προεδρία της Δημοκρατίας (ξανά!). Θυμάμαι ότι είχε δώσει κάποιος στα *NEA* ένα άρθρο όπου εξηγούσε γιατί ήταν ιδανική μια τέτοια λύση και δεν το δημοσιεύσαμε για να μην παρέμβουμε εμμέσως σε αυτή την ιστορία... Κι όμως, ο Αλιβιζάτος δεν δίστασε σε εκείνη ακριβώς τη συγκυρία να συγκρουστεί ευθέως με ένα υψηλό κυβερνητικό στέλεχος -τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη- προκειμένου να υπερασπιστεί έναν πολίτη που κάθε άλλο παρά είχε τύχει της δέουσας προστασίας.

Η προδημοσίευση δύο αποσπασμάτων του βιβλίου στην *Καθημερινή*, και κάποια σχόλια που ακολούθησαν, επικεντρώθηκαν σε ιστορικά πρόσωπα με αφορμή κάποιες σκηνές που περιγράφει ο συγγραφέας. Εγώ, το έχετε καταλάβει ήδη, θα επικεντρωθώ στον συγγραφέα. Με ενδιαφέρει ιδιαίτερα, για παράδειγμα, η αίσθηση που αποκόμισα ή επιβεβαίωσα από το βιβλίο ότι η απονομή δικαιοσύνης στην Ελλάδα δεν γίνεται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο που γίνεται στο εξωτερικό. Ή, αν όχι στο εξωτερικό, πάντως στο Στρασβούργο. Εκεί, μπορεί να μην ικανοποιηθείς πλήρως επειδή οι δικαστές θα κρίνουν με υπερβολική προσήλωση στο γράμμα του νόμου, αλλά αν έχεις δίκιο θα δικαιωθείς. Ο Αλιβιζάτος αναφέρεται, για παράδειγμα, στην «ιστορική» απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το 2013 για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Το Δικαστήριο δεν πήρε θέση για τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών, έκρινε όμως ότι ο αποκλεισμός από το σύμφωνο συμβίωσης των ομοφυλόφιλων ζευγαριών παραβίαζε τη Σύμβαση και, ειδικά, το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής.

Εδώ, πάλι, πρέπει να είσαι τυχερός για να μην πέσεις σε ψεκασμένο δικαστή. Ή σε δικαστή που, είτε πιεζόμενος είτε αυτοπροστατευόμενος, δεν θέλει να συγκρουστεί με την πολιτική ηγεσία. Ή, εν τέλει, σε μια συντηρητική κυβέρνηση. Το συγκεκριμένο παράδειγμα είναι αποκαλυπτικό. Αναφερόμενος στο σύμφωνο συμβίωσης, ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης έλεγε ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι ώριμη να κάνει αυτό το βήμα και ότι αργά ή γρήγορα θα το έλυνε το Στρασβούργο. Και όταν το έλυσε το Στρασβούργο, η κυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου δεν προχώρησε στην αλλαγή του νόμου. Το έκανε ο ΣΥΡΙΖΑ, χωρίς τους ΑΝΕΛ, χωρίς τη σημερινή

πρόεδρο του ΚΙΝΑΛ, αλλά με κάποιους βουλευτές της ΝΔ, περιλαμβανομένου του σημερινού πρωθυπουργού. Ελληνικός εξαιρετισμός.

Ένα στέλεχος της ελληνικής πολιτικής σκηνής μου έλεγε τις προάλλες ότι το πρόβλημα με τους Έλληνες δικαστές είναι τριπλό. Πρώτον, δεν ξέρουν από οικονομία. Δεύτερον, δεν ξέρουν από ψυχολογία. Τρίτον, δεν έχουν διαβάσει ένα βιβλίο λογοτεχνίας στη ζωή τους. Αντιλαμβάνομαι ότι αυτό δεν μπορεί να συμβαίνει με όλους – είναι αρκετό να δει κανείς τη δικαστικό που κοσμεί σήμερα την Προεδρία της Δημοκρατίας. Αν συμβαίνει όμως με έναν ικανό αριθμό δικαστών, θα πρέπει να μοιράζεται κανείς την «αδιόρθωτη αισιοδοξία» του Αλιβιζάτου για να περιμένει ότι μπορεί να φτάσουμε μια μέρα σε αυτό που αποκαλεί ο ίδιος «αμερόληπτα δικαστήρια».

Είναι αλήθεια ότι η επιμονή του συγγραφέα στη νομιμότητα τον οδηγεί καμιά φορά στο άλλο άκρο. Σε άρθρο του στο *ΒΗΜΑ* το 1998, είχε υποστηρίξει ότι ο βομβαρδισμός της Σερβίας από Νατοϊκά αεροσκάφη ήταν κατάφωρα αντίθετος προς τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ και δημιουργούσε ένα επικίνδυνο προηγούμενο. Εκείνο το άρθρο μάλιστα, γράφει, του στοίχισε μια ωραία φίλια. Δεν γνωρίζω βέβαια λεπτομέρειες, όμως οφείλω να πω ότι εκείνα τα χρόνια είχαν χαλάσει πολλές φίλιες εξαιτίας του πολέμου της Γιουγκοσλαβίας. Έχω προσωπική εμπειρία: έχασα έναν καλό φίλο, γιατί ενώ έλεγα πως πρέπει κάτι να γίνει, οτιδήποτε, για να σταματήσει η σφαγή των Μουσουλμάνων της Βοσνίας και των Αλβανών του Κοσόβου από τις δυνάμεις του Μιλόσεβιτς, εκείνος μου έλεγε ότι έτσι είναι οι εμφύλιοι και ότι ακρότητες κάνουν όλοι.

Ο μεγαλύτερος θρίαμβος του Αλιβιζάτου, βέβαια, ήταν η υπόθεση της Χρυσής Αυγής και η επιμονή του στην ανάγκη να χαρακτηριστεί η ΧΑ εγκληματική οργάνωση. Είναι πολλαπλώς συγκλονιστική δε η φράση του ότι «ο Παύλος Φύσσας θα είχε γλιτώσει αν το πολιτικό σύστημα δεν είχε ολιγωρήσει». Κάποιοι ολιγόρησαν λοιπόν. Και στην περίπτωση αυτή ευθύνονται για τον θάνατο ενός νέου ανθρώπου. Σε άλλες περιπτώσεις, πάλι, ευθύνονται για τη στασιμότητα μιας χώρας.

Ο Αλιβιζάτος δεν έχει κανέναν δισταγμό: οι διάφοροι χαρακτηρισμοί της δημοκρατίας, όπως «αστική», «καπιταλιστική» κ.λπ., είναι άτοποι. Η δημοκρατία είτε θα είναι δυτικού τύπου, γράφει, είτε δεν θα είναι δημοκρατία. Αυτό δεν τον εμποδίζει όμως να αναζητά συνεχώς τη σχέση ανάμεσα στη δημοκρατία και την ηθική. Το οφείλει στον θείο του, τον Γιώργο Θεοτοκά, ο οποίος τον έκανε από νωρίς να καταλάβει ότι το βαθύτερο νόημα της δημοκρατίας είναι ηθικό, ότι δηλαδή «η εμπιστοσύνη και η αγάπη του λαού αποτελεί τον αναγκαίο όρο για την καλή διακυβέρνηση». Τις επόμενες δεκαετίες θα έβλεπε επανειλημμένα αυτή τη σχέση να δοκιμάζεται στην πράξη. Και θα εκφραζόταν άλλοτε επιδοκιμαστικά, όπως έγινε με τη στάση που κράτησε ο Λεωνίδας Κύρκος το 1989 σε σχέση με την κατάργηση του περίφημου «συν ένα», και άλλοτε αποδοκιμαστικά, όπως έγινε με τη στάση άλλων πρωταγωνιστών της πολιτικής ζωής απέναντι σε ζητήματα όπως η αναγραφή του θρησκευματος στις ταυτότητες, το σύμφωνο συμβίωσης, το μεταναστευτικό και η κατάργηση του άρθρου 16 που απαγορεύει την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Όπως είπα και πριν, σε όλα αυτά τα ζητήματα ο Αλιβιζάτος κρατάει σθεναρή, αποφασιστική και μαχητική στάση. Η απογοήτευση που αισθάνεται μερικές φορές, όπως με την άρνηση του πολιτικού συστήματος να απαλλαγεί από το άρθρο 16, δεν τον πτοεί. Ούτε αφήνεται να παρασυρθεί από ιδεολογίες αν πιστεύει ότι μια συμφωνία πρέπει να γίνει ή μια μεταρρύθμιση να ψηφιστεί. Θυμάμαι την εποχή που συζητιόταν η Συμφωνία των Πρεσπών να ρωτάω διάφορους φίλους που αρθρογραφούσαν τακτικά γιατί δεν έθιγαν ποτέ αυτό το ζήτημα.

«Δεν θα παίξω εγώ το παιχνίδι του ΣΥΡΙΖΑ» απαντούσαν. «Ας το λύσουν μόνοι τους». Ε, ο Αλιβιζάτος δεν σκέφτεται έτσι. Όταν πιστεύει κάτι, το λέει και το γράφει. Κι όταν δεν πιστεύει, δεν υπάρχει περίπτωση να υποκύψει σε πιέσεις. Έτσι τσακώθηκε με τον Ψυχάρη, όταν αρνήθηκε να πάρει το μέρος του στη διαμάχη με την ΕΣΗΕΑ, η οποία τον είχε διαγράψει καθώς στην ταυτότητα του Βήματος εμφανιζόταν ως εκπρόσωπος της εργοδοσίας.

Προσοχή, όμως: δεν μιλάμε εδώ για κάποιο σταυροφόρο της ηθικής ή για έναν άνθρωπο που περνάει τη ζωή του σε αγώνες υπέρ των αδυνάτων. Ο Αλιβιζάτος είναι και *bon vivant*. Κατά βάθος του αρέσει η ίντριγκα: κάποιος φίλος του μαθηματικός τού είχε πει ότι για να βγει ο Σημίτης πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ έπρεπε να περάσει στον δεύτερο γύρο ο Τσοχατζόπουλος και όχι ο Αρσένης, εκείνος το είπε σ' αυτούς που έπρεπε, εκείνοι έκαναν αυτό που έπρεπε και σώθηκε ο τόπος από την καταστροφή.

Είναι επίσης ο άνθρωπος που θα ανταποκριθεί σε μια πρόκληση μόνο και μόνο για να δοκιμάσει τον εαυτό του. Έτσι μπλέχτηκε στην εκλογή του αρχηγού της κεντροαριστεράς, επικυρώνοντας στην πραγματικότητα τον θρίαμβο ενός χώρου με τον οποίο δεν είχε καμιά σχέση: του βαθέος ΠΑΣΟΚ.

Πάνω απ' όλα όμως είναι κάποιος που του αρέσει να διδάσκει, να επικοινωνεί με τους φοιτητές, να διαμορφώνει στο μέτρο των δυνάμεών του την προσωπικότητά τους. Σε αυτό μοιάζει με τον αείμνηστο Σταύρο Τσακουράκη. «Τα παιδιά στη Νομική σε κοιτούσαν στα μάτια» λέει σε ένα σημείο του βιβλίου του, διαψεύδοντας όλους τους μύθους που θέλουν τους φοιτητές τεμπέληδες, αδιάφορους, χαβαλέδες. «Ένα ποσοστό είναι έτσι, δεν υπάρχει αμφιβολία. Η συμπεριφορά των υπολοίπων όμως εξαρτάται από τον δάσκαλο που έχουν απέναντί τους. Είναι σαν τα δικαστήρια: πρέπει να είσαι τυχερός για να τη βγάλεις καθαρή».

Και η πολιτική; Ποια είναι η σχέση του Αλιβιζάτου με την πολιτική; Την απάντηση τη δίνει ήδη από τα Προλεγόμενα, που μπορεί να βρίσκονται στην αρχή του βιβλίου, όπως αποκαλύπτει όμως τα έγραψε στο τέλος. «Σε έναν κόσμο και σε μια εποχή» γράφει «που οι περισσότερες πολιτικές αποφάσεις περιβάλλονται τον τύπο του νόμου, πίστευα και πιστεύω ότι, μέσω του δικαίου και των δικαστηρίων, μπορεί κανείς να πετύχει αλλαγές, συχνά ώριμες και επιβεβλημένες, τις οποίες, ωστόσο, για τους δικούς του λόγους, το πολιτικό σύστημα αναβάλλει ή απορρίπτει».

Η αγωνία του συγγραφέα, που διατρέχει όλο το βιβλίο και δικαιολογεί τον τίτλο του – επιτέλους το κατάλαβα–, είναι εν τέλει αν η χώρα μας μπορεί να γίνει «κανονική», «χωρίς αναστατώσεις και πισωγυρίσματα, που κάθε λίγο και λιγάκι μας κάνουν και αμφιβάλλουμε για το αν είμαστε πραγματικά μια ευρωπαϊκή χώρα». Είναι το «πού πάμε» που απασχολούσε τους προσερχόμενους στην παρουσίαση του βιβλίου του Βούλγαρη στο Κορακοχώρι. Και για να παραφράσω τον τίτλο αυτού του βιβλίου, οι απαντήσεις που δίνουν και οι δύο συγγραφείς είναι «παραδόξως αισιόδοξες». Παρά τις εκτροπές, παρά τις αυτοκαταστροφικές μας τάσεις, παρά τον αθεράπευτο εγωισμό μας, στον απολογισμό που κάνουμε κάθε φορά θα συνειδητοποιούμε ότι για κάθε βήμα που κάναμε πίσω, κάναμε δύο μπροστά.

Από τη διαδικτυακή παρουσίαση του βιβλίου που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τα βιβλιοπωλεία ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ στις 14/12/2020.